

EEN KIJKJE IN DE — SCHRIJVERSKEUKEN —

BOUWSTEEN SCHRIJFPROCES

S03 – De valkuil van perfectie

*Waarom de wens om het dit keer beter te doen precies is
wat je tegenhoudt om te beginnen.*

Dit is onderdeel van de set praktische schrijfhulp van auteur Jurjen Biesbroek – laagdrempelig gereedschap voor beginnende schrijvers, oorspronkelijk bedoeld als zelfhulp voor zijn eigen schrijfontwikkeling.

01 Voorwoord

Iedereen heeft natuurlijk zijn of haar eigen schrijfproces, een vorm die voor jou werkt. Van gewoon ergens beginnen en bouwen waar je denkt dat iets nodig is tot aan alles eerst perfect voorbereiden vooraleer je de eerste penneestreek aan het papier toevertrouwd. Of iets wat daar tussenin zit. Mijn eerste boek bouwde ik op zonder enige kennis van hoe het eigenlijk hoorde. Ik wist niet wat ik niet wist, en dus groeide het verhaal onder mijn handen, met vallen en opstaan, scène voor scène, zonder vast plan. Het was omslachtig en erg onhandig, ik maakte fouten, moest veel herstelwerk verrichten maar het kwam voor elkaar. Er ligt een compleet boek tenslotte.

Nu ik aan iets nieuws ben begonnen, wilde ik het logischerwijs beter doen. Niet dezelfde fouten opnieuw maken. Dus dacht ik: daar hoort een betere voorbereiding bij. meer kennis, überhaupt de eerste reden voor deze serie bouwstenen. In ieder geval meer details klaar voordat ik ga schrijven, een steviger fundament dan de vorige keer. Dat klinkt verstandig nietwaar? Maar wat ik ook merk is dat precies dit is wat me nu tegenhoudt om te beginnen. Ik wil eerst alles op orde hebben, en "alles op orde" is een lat die zich maar blijft verplaatsen zolang ik nog niet ben begonnen te schrijven. Eerst perfectie, dan pas beginnen — en zo kom ik dus niet tot iets concreets.

Deze bouwsteen gaat precies daarover. Niet dat mijn keuze nu fout is, maar misschien past deze werkwijze toch niet zo bij mij als ik van tevoren dacht.

02

Theorie: twee vormen van hetzelfde probleem

Er zijn twee manieren waarop schrijvers vastlopen door overdenken, en ze lijken tegenovergesteld maar zijn in de kern hetzelfde probleem. De ene schrijver probeert strikt op volgorde te schrijven, van begin tot eind, en verliest zich in elke plaatsingsbeslissing nog vóór het eerste concept af is: komt deze scène voor of na die andere, waar hoort de flashback? De andere schrijver komt niet eens zo ver, die staart naar een leeg blad met een idee dat al jaren bestaat en bevriest omdat de verkeerde eerste zin het hele idee lijkt te kunnen verpesten.

Beide klampen zich vast aan zekerheid. Beide proberen het hele verhaal vooraf op te lossen voor ze verder durven. En als je alles vooraf probeert te regelen dan eindig je met een geforceerd concept waarin alles al vastligt voor je verder schrijft, of je schrijft het nooit, omdat je denkt dat je eerst het hele verhaal moet doorgronden.

Voor sommige schrijvers werkt dit ontdekkende, vrije begin uitstekend en blijft het hun hele schrijfproces zo. Voor anderen werkt precies het omgekeerde beter: eerst grondig uitzoeken, plannen en structureren, en pas dan schrijven. Geen van beide is fout. Het gaat er niet om dat iedereen zo zou moeten beginnen — het gaat erom wat je doet wanneer je eigen aanpak je tegenhoudt. Merk je dat je huidige manier van voorbereiden je juist laat vastlopen in plaats van op gang helpt, dan is dat het signaal dat onderstaande vier stappen iets voor jou kunnen betekenen. Werkt uitgebreide voorbereiding voor jou wél, en helpt het je juist om te beginnen in plaats van je tegen te houden, dan is er geen enkele reden om dat los te laten.

De kern van dit inzicht is simpel: er is geen verkeerde plek om te beginnen. Er is alleen de plek waar het verhaal voor jou al leeft. Scène-volgorde — de uiteindelijke opbouw van je verhaal op de pagina — is iets wat je tijdens revisie prima kan bepalen, niet iets wat je in het eerste concept al moet vastleggen. Wie zich daar te veel aan vastklampt, raakt verstrikt in het ordenen van puzzelstukjes van een verhaal waar hij nog niet eens in woont.

Eén: vrij schrijven rond je eigen vragen. Begin niet met het verhaal, maar met wat jou raakt. Waar ben je zelf nieuwsgierig naar, over jezelf, een ander, of de wereld? Begin bij een herinnering, een beeld dat je niet loslaat. Welke herinnering, welk beeld of welke vraag blijft terugkeren, zelfs als je over iets anders probeert te schrijven? Dat is meestal precies waar je concept wil beginnen. Vertrouw je eigen instinct hierin meer dan een idee over wat "verkoopbaar" zou zijn.

Twee: bouw een personage met een verlangen dat wordt gedwarsboemd. Niet alleen door de antagonist of door plotomstandigheden, maar door een eigen, onjuiste overtuiging over zichzelf of zijn plek in de wereld. De antagonist is idealiter een weerspiegeling van precies die overtuiging — de belichaming van de diepste angst van je personage. Vraag jezelf: wat wil mijn personage, en wat denkt hij dat het hem zal opleveren als hij het krijgt? Veiligheid? Eigenwaarde? Liefde? Erbij horen? Controle? Het verlangen zelf is zelden het echte punt — het is een plaatsvervanger voor iets daaronder.

Drie: schrijf enkele scènes. Geen verbindende scènes, geen samenvattingen — significante, onomkeerbare momenten. Een emotionele omslag, een confrontatie, een besluit dat niet meer terug te draaien is. Maak je nog geen zorgen over waar

ze precies in het verhaal passen; dat komt later. Vertrouw op je instinct om te voelen welke momenten het zwaarst wegen — dat worden vaak vanzelf de scharnierpunten waar de rest van het verhaal zich omheen vormt.

Vier: bepaal het gevoel dat je de lezer wilt meegeven. Hoop, verwerking, verrassing, of de specifieke pijn van een personage dat krijgt wat ze wilde en tegelijk iets anders verliest. Zodra dat gevoel helder is, onthult de volgorde waarin je het verhaal uiteindelijk vertelt zich vanzelf, later, in de revisiefase — niet nu.

03 Hoe werkt dat in de praktijk

Stephen King — het verhaal als fossiel

In zijn boek *On Writing* beschrijft Stephen King het schrijven van een eerste concept als archeologie in plaats van architectuur. Een verhaal is voor hem geen bouwwerk dat je vooraf ontwerpt, maar een fossiel dat compleet in de grond zit — het werk van de schrijver is het voorzichtig bloot te leggen, niet het van tevoren te construeren. Hij vat het zelf kernachtig samen: "Stories are relics, part of an undiscovered pre-existing world." Een plot vooraf volledig vastleggen vergelijkt hij met een fossiel met een sloophamer uit de grond halen — het werkt misschien, maar er sneuvelt onderweg net zoveel als er wordt gered. King schrijft zijn boeken juist vanuit een simpele, open "wat als"-vraag, zonder te weten hoe het afloopt, en ontdekt de rest gaandeweg.

E.L. Doctorow — koplampen in het donker

Schrijver E.L. Doctorow vergeleek het schrijven van een roman met 's nachts autorijden: je ziet maar zo ver als je koplampen reiken, maar je kunt de hele reis op die manier

afleggen. Je hoeft niet de hele route vooraf te kennen om te vertrekken — je hoeft alleen het volgende stuk weg te kunnen zien, en dat is precies genoeg om verder te komen.

J.K. Rowling — vijf jaar plannen voor het eerste woord

Aan de andere kant van het spectrum staat J.K. Rowling, die zowat vijf jaar besteedde aan het uitwerken van haar boekenreeks van Harry Potter voordat ze aan het eerste deel begon te schrijven. Ze vulde notitieboeken met karaktergeschiedenissen, stambomen en de regels van haar magische wereld, en werkte elk boek uit op een handgetekende spreadsheet, met hoofdstukken op de ene as en de verschillende verhaallijnen op de andere. Details die pas in het zevende boek hun betekenis kregen, moest ze daardoor al bij het schrijven van het eerste boek vastleggen. Voor haar was uitgebreide voorbereiding geen blokkade, maar juist de voorwaarde om te kunnen beginnen.

Jeffery Deaver — acht maanden outline vóór het eerste woord proza

Thrillerschrijver Jeffery Deaver, auteur van tientallen bestsellers, besteedt acht maanden aan onderzoek en outline voordat hij ook maar één zin van de eigenlijke tekst schrijft — met als resultaat een outline van 100 tot 200 pagina's waarin elk personage, elke plotwending en elke aanwijzing al vastligt. Zijn vergelijking: "I don't get on an airplane that hasn't been built according to a blueprint." Voor een thriller met meerdere verrassende wendingen is dat volgens hem geen overbodige luxe, maar een noodzaak — zonder die voorbereiding zouden de wendingen achteraf niet geloofwaardig kunnen kloppen.

Rowling en Deaver bewijzen dat grondige voorbereiding net zo goed tot succesvolle boeken kan leiden als het ontdekkende schrijven van King. Het verschil zit 'm niet in welke aanpak "beter" is, maar in welke aanpak jou daadwerkelijk aan het schrijven krijgt.

04 Toepassen op mijn volgende boek

Wat ik opmaak uit de verschillende aanpakken is dat het mogelijk ook te maken heeft met het soort verhaal dat je schrijft. In een serie boeken van zeven kan je haast niet beginnen zonder te weten waar je eindigt en ook in een thriller wil je de wendingen en het einde wel doorgronden. Niet alleen de schrijver heeft behoeften en werkwijzen maar ook het verhaal heeft dat. Voor mij werkt het denk ik prima zonder een compleet en waterdicht plan maar gezien mijn boek een thriller wordt, kan ik niet zonder vastigheid. Na vier maanden voorbereiden wil ik nu echt wel beginnen, ik merk dat ik eraan toe ben.

05 Zoek je eigen aanpak

Herken je dit? Merk je dat je jezelf tegenhoudt met de wens om het "deze keer beter" te doen, of dat je vastloopt in het vooraf willen vastleggen van je hele verhaal? Dan is dit voor jou net zo relevant als voor mij.

OEFFENING · 20–30 MINUTEN

De vier stappen, kort toegepast

Stap 1: schrijf tien minuten vrij over een herinnering, beeld of vraag die blijft terugkeren, zonder te bepalen of het "goed" is.

Stap 2: schrijf in een paar zinnen op wat je (mogelijke) hoofdpersoon wil, en wat hij denkt dat het hem zal opleveren als hij het krijgt.

Stap 3: schrijf, of schets in een paar zinnen, drie significante momenten die je voor je ziet — zonder te bepalen waar ze in het verhaal passen.

Controlevraag: voelde dit lichter dan proberen een volledig plan te maken? Dat gevoel van lichtheid is het punt van de oefening.

06 Samenvatting

Belangrijkste onderwerpen

De valkuil van vooraf perfectie willen bereiken; het verschil tussen overdenken en voorbereiden; het vierdelige raamwerk (vrij schrijven, personage met verlangen en onjuiste overtuiging, drie scènes, het gevoel voor de lezer); scène-volgorde als revisietaak, niet als eerste-conceptvereiste.

Kernpunten

Er is geen verkeerde plek om te beginnen — alleen de plek waar het verhaal al leeft. Een verlangen van een personage is zelden het echte punt; het is een plaatsvervanger voor een dieperliggende, onjuiste overtuiging. Vooraf alles willen vastleggen levert of een geforceerd concept op, of helemaal niets.

Conclusies en acties

Begin met vrij schrijven rond een terugkerend beeld of vraag, niet met een structuurplan. Schrijf drie significante scènes zonder je zorgen te maken over volgorde. Bewaar het ordenen van je verhaal voor de revisiefase.

BRONVERMELDING

Podcast: *Writer Unleashed*, Nanci Panuccio — aflevering #285 "What Overthinking Is Costing Your Novel".

Aanvullende bronnen: Stephen King, *On Writing: A Memoir of the Craft* (2000); E.L. Doctorow, veelgeciteerde uitspraak over schrijven als 's nachts autorijden; J.K. Rowling's handgeschreven plot-spreadsheet voor *Harry Potter and the Order of the Phoenix* (publiek gedocumenteerd); Jeffery Deaver, interviews over zijn outline-proces, onder meer bij jefferydeaver.com en *Writing Routines*.